

Néhány szó a történész derűjéről

Laudáció

A történészség nehéz és kicsit nyúlós kenyér, nem sokunknak adatik meg életünkben, hogy bekerüljünk a szépirodalomba. Sőt a világ fősodratú szépirodalmába. Révész Tamásnak ez már sikerült: Nadas Péter *Világló részletek*-je hivatkozik hősünk huszonegy éves korában megjelent *Repülőtér az Alpokalján* című művére, amennyiben Nadas édesapja ott volt munkaszolgálatos. Bármennyire is baljóslatú ez az idézés és egy frivolnak ható mondatba tömöríti a 20. századi magyar történelem sok szerencsétlenségét, megvallom, őszintén irigykedtem Révész Tamásra, amikor nyári vakáció alatt olvastam Nadas mondatait. A Nagyvázsonyi-medence egy kis falujában voltunk, állatias meleg volt és sok légy, és kinéztem az ablakon és arra gondoltam, hogy basszus a Révésznek sikerült. Azért is beszélek ilyen tiszteletlenül az íróról, mert a memoárjai első kötetének 48-49. oldalán csak per Révészként emlegeti hősünket („nem láttatok a Peer Krisztiánt” – kérdezte valamikor a kilencvenes évek derekán a legendás HIKK-ben egyik alanyi költő a mellettem álló historikust, mire az csak annyit szólt vissza, hogy „neked csak így per Krisztián?” – mindegy, exkurzus), miközben a szombathelyi reptér 1944-es kiépítésének adatait sorolja Nadas és két teljes oldalt kvázi átvesz Révésztől, ami nem tudom hány emberrel esett meg az itt állók közül.

Fura szerzet ez a srác – ezt már akkor gondoltam róla, amikor a Matthias Corvinus Collegium felvételijén beszerénykedett a szobába, és némi nyúzás után kifejtette, hogy Petróczy Istvánnak, a magyar katonai repülés egyik legendájának az életével foglalkozik, talán még valami része is volt az ezredes Lágymányosi utcai, alig bézbólpálya méretű emléktáblájának a kitaposásában. Szóval minden adott volt ahhoz, hogy életünk hátralevő részében, amennyiben összeakadunk valami konferencián, udvarias távolságtartással beszéljünk a Panzerkampfwagen VI (mindközönségesen Tiger – mert mint megtudtam Révésztől, Tigris, az az állatkertben van meg a Micimackóban; a harckocsi, az Tiger) páncéltartóról, hogy a ravasz az valójában elsütőbillentyű és, hogy ki az, aki valójában nem is főhadnagy, hanem századparancsnoki beosztásba ideiglenesen kinevezett és főhadnagyi beosztásba helyezett zászlós.

Révész nem ebbe az irányba fordult, és milyen jó, hogy nem ezt művelte. Pedig atletikus alkatán minden bizonnyal jól feszült volna a csukaszürke zubbony és az antantszjív tetszőleges hagyományörző hadijátékon. A King's College tette-e, a Bécsi Egyetem, Zeidler Miklós témavezetése az ELTÉ-n, a CEU-s vendéghallgatás, a Gazdaság-és Társadalomtörténeti Tanszék órái, a Robert Gerwarth, John Horne és társaik által jegyzet új hadtörténetírás vagy

más: nem tudom. Egyszer csak itt állt előttünk Révész Tamás, úgyszólván teljes fegyverzetben, kissé mindig kócos hajjal, a szemüveg mögül előcsillogó iróniával és a nyugat-dunántúli katolikusokra jellemző, jól elbűjtött, de rendíthetetlen legitimizmussal. Ez a mostani könyv, amiért a Benda Gyula-díjat kapja, tökéletesen megérdemelten, - és higgyék el, ez nekem is boldogság -, most már bevallhatom, egy munkahelyi abúzus, egy térségünkre olyan jellemző vezetői basáskodás, könyörtelen kihasználás eredménye. Amikor Tamás a Trianon 100 Kutatócsoport kötelékébe került, én kértem, hogy egy kismonográfiában foglalja össze kutatásainak magyar vonatkozásait, hogy villantsunk egyet a nagyvilág felé – ez a kötet nem szerepelt az eredeti kutatási tervben, bárki megnézheti. És erre – ennyi azért megmaradt a katonai vonzalomból – Révész összecsapta itt most meg nem nevezendő márkájú, szigorúan osztrák gyártmányú bőrcipője sarkát, feltette immár legendássá vált Sennhauser márkájú fejhallgatóját, beült négyünk közé a 12 négyzetméteres irodába, ahol egy befolyásos román politikai blogger szavajárása szerint „az egész térség békéjét fenyegető, intelligens szegregacionista bombánkat” szerelgettük össze.

Elővigyázatosan közvetlenül az ajtó melletti mélyedésbe húzódott asztalával, háttal nekünk, így a repkedő papírgalacsinoknak, a visítva felolvasott Szakács Árpád-idézeteknek és a menzakérdésben folytatott öldöklő vitáknak csak egy része jutott el hozzám. Ha mégis eljutott, akkor a rá jellemző csendes mosollyal csak annyit közölt velünk a fülese alól, hogy „apostoli királyunk visszatérése után ez majd máshogy lesz”. Illetve a fülledt férfiközösségünkben elhangzott megjegyzések kapcsán csak feddőleg, de kellő szigorral mondta, hogy „az ajtóra ki kéne írni, hogy toxikus maskulinitás labor, szégyelljétek magatokat”, és ezt olyan határozottan jelentette ki, hogy roppantul megszeppentünk rendszerint – mondjuk főleg én, aki ezeknek a feddéseknak a címzettje voltam. És hát most derült ki – illetve nem most, de mostanra vált nyilvánvalóvá -, hogy mindeközben Tamás írt, és milyen jól írt. Írt egy könyvet arról, hogy milyennek kéne lennie egy társadalomtörténetileg jól megalapozott hadtörténetírásnak (vagy hadtörténetileg megalapozott társadalomtörténet-írásnak, ezt most a jelenlévőkre bízom): van benne sztori, ív, végiggondolás, a teljesen más célra (a Tanácsköztársaság negyven-, ötven-, ötvenhét és feledikéves évfordulójára) begyűjtött veteránemlékek szigorú újraolvasása, (természetesen a levéltári források mellett), tökéletesen más értelmezési keretbe és a nyugat-európai szakirodalom kontextusába helyezés: minden ott van, ami a kiegyensúlyozott ítéletű történészt a mi tájainkon teszi. Nincsenek bombasztikus kijelentései, csak csendesen elmondott újdonságai; nem anekdotázgat öncélúan; nem fül bele a nemzetközi párhuzamokba. Ha valaki végigolvassa a könyvet, nemcsak a magyar államról és hadseregéről tudhat meg sokat 1918-

1919-ben, hanem egy életre, vagy legalábbis tengernyi kocsmái beszélgetésre való anyagot gyűjthet össze a „ki volt az áruló?”, a „meg lehetett volna-e védeni?” és a „ki a felelős?” témakörében, de ez csak mellékes fejlemény abban az iszonyatos szellemi koncentrációval előállított műben, amit Révész Tamás alkotott. Én egy olyan tulajdonságot emelnék ki a szerzőnél, ami alapvetően nem tartozik a történész szerszámosládájához: ez pedig a derű.

Pécsen vagyunk, ki mást idézhetnénk, mint Várkonyi Nándort: *„Valamiféle kiegyenlítő, harmóniára törekvő hajlamban véljük látni a dunántúli lélek egyik fő vonását; ez nem jelent meddőséget vagy tétlenséget, ellenkezőleg, a gondolat sokoldalúságát, impresszióra való készséget, egyensúlyozott szellemi termékenységet”*: ezt Várkonyi 1940-ben írta a Nyugatban, a dunántúli tájköltészetéről szóló tanulmányában.

Indulataink, érzelmeink, sebeink vannak mindnyájunknak, főleg itt, Magyarországon, főleg ebben a szakmában. Nem olvassuk el, ha olyan írta; nem recenzáljuk; nem állunk szóba vele; visszautasítjuk, hogy együtt szerepeljünk. Mert igaztalan volt, bunkó vagy aljas. Ezek a sérelmek metszik keresztbe-kasul az életünket, a pályánkat és a szakmánkat. Tamásban ebből semmi nincs. Ő nem haragszik senkire, nincsenek rendezésre váró számlái, időről-időre elkapart és a világ elé tárt sebei. A maga szemérmes módján, kissé ódivatúan a munkában hisz, hogy feladatok vannak, amiket el kell végezni: nem érdemes senkivel kiabálni (maximum azokkal, akik IV. Károly visszatérési kísérletei kapcsán királypuccsot merészelnék említeni a mosdatlan szájukkal), nem érdemes senkit direkt megbántani, sem lehangolni. Az emberek ilyenek vagy olyanok, az az ő dolguk, a tennivaló meg itt van és temérdek. A múltból történelmet kell formálni, hogy elmondhassuk azoknak, akiket még érdekel a történelem – nem is azt, hogy HOGYAN volt (azt elvégzi a wikipédia), hanem azt, hogy MIÉRT. Az összes hepciáskodásunk csak a felszín, a nagyobb, sürgősebb dolgok másutt vannak: mélyebben és magasabban, távolabb és az orrunk előtt. Azokkal kell foglalkozni.

Ez a díj nem is kerülhetett volna jobb helyre.

Ablonczy Balázs